

נויו של עולם

מאה ואחד מקורות בעניין חידוש העבודה, בניין
המקדש ועליה להר הבית בזמן הזה

מהדורה שניה עם הוספות ותיקונים

בנימין כהן
אביעד גולדברג

Yeshiva.mikdash@gmail.com

חוברת זו יוצאת לאור בתרופה נכבדת של

משפחת שוקרון

מי ששיכן שמו במקדש, ישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויזכו לראות בבניין
המקדש, יחד עם כל ישראל בב"א.

חוברת זו מוקדשת על ידי משפחת חסון הי"ו לעילוי נשמת אילנה בת סוזי ז"ל

הלימוד בחוברת מוקדש לעילוי נשמתו של הקדוש הרב רזיאל שבח הי"ד
היה מהמקווים והמצפים לבניין המקדש והקדוש מזמנו ומרצו בלימוד על מנת לעשות
של הלכות מעשי הקרבנות.
יהי רצון, שהלימוד בחוברת זו יגדיל את הצפיה והעשייה לחידוש העבודה במקדש, לה
חיכה הרב רזיאל.

ניסן התשע"ח

הקדמה

מובא בגמרא בזבחים (נד,ב): "וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה. וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם". דוד, דוקא בזמן שהיה נתון בסכנת מוות וברח מפני שאול, עסק עם שמואל הנביא בענייני המקדש. דוד ושמואל איתרו את מקום המקדש (שם) ובכך הניחו את היסודות לבניית הבית לה'.

דוד המלך, על אף שלא בנה בעצמו את מקדש ה', לא שקט והכין את התשתיות לבניין: חידש את משמרות הכהונה והלוויה, גייס כספים ובנה את יסודות המקדש (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב; הלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ד) עלינו ללמוד מדוד המלך, שהיה בסכנת חיים בעת רדפו אותו שאול ואנשיו, ולמרות זאת, לא הסתכל על מצבו האישי אלא עסק כל הלילה בהלכות המקדש ובניינו. קל וחומר שאנחנו, שבחסדי ה' זכינו וקיבלנו מריבונו של עולם את הר הבית ושחרר מקום מקדשנו, שאנו מחויבים ללמוד ולברר את סוגיות בניין המקדש בעיון ובהעמקה. בעצם עיסוקנו בענייני המקדש אנו מגבירים את התודעה לנושא ומתקרבים עוד לבניינו, כמאמר חז"ל (קידושין מ,ב): "גדול תלמוד המביא לידי מעשה".

במשך מאות רבות של שנים, עם ישראל עמד בתפילה לפני ה' ואמר: "אין אנו יכולים לעלות ולהשתחוות לפניך ולעשות חובותינו בבית בחירתך, בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, מפני היד שנשתלחה במקדשך".

בתפילת מוסף של שבת עם ישראל התפלל לבורא עולם: "יהי רצון מלפניך ה' א-להינו וא-להי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו". ביקשנו מהקב"ה שישב אותנו לארצנו, ויזכנו לשלוט בה, ואמרנו לפניו שכאשר נחזור לארץ ונשלוט בה נחדש את עבודת הקורבנות.

לאחר חורבן בית המקדש, אומות העולם שלטו במקום מקדשנו. לעם ישראל לא נותר אלא לעמוד ולראות בכיליון עיניים את נחלת ה' שהייתה לזרים. במהלך השנים נעשו מספר ניסיונות להקריב קורבנות ולכונן מחדש את בית המקדש, אך הגויים ששלטו בארץ מנעו זאת (ראה בראשית רבה סד י ושו"ת חת"ס יורה דעה סימן רלו).

אנחנו נמצאים ברגע היסטורי. אנו זוכים לכך שיש בידינו את היכולת לבנות את בית המקדש. עם ישראל חיכה לעת הזאת במשך כל שנות גלותו וזכה דורנו שניתנה לו האפשרות לחדש את העבודה.

אנחנו צריכים לשאול את עצמנו, כאשר הר הבית בידינו, האם על פי ההלכה יש לנו אפשרות לבנות את בית המקדש? בחוברת זו אנו מלבנים את הסוגיה על כל פרטיה ומביאים את תשובות הפוסקים לכל הטענות ההלכתיות המונעות מאיתנו, כביכול, לקיים את מאתיים המצוות הנוהגות במקדש.

קול ה' קורא אלינו: "עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשֵׁי עֲזָז צִיּוֹן, לְבָשֵׁי בְגָדֵי תַפְאָרְתָּהּ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ" (ישעיהו נב, א). אבל אנחנו לא מאמינים: "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזַבְנִי ה'" (שם מט, יד). וה' אומר לנו: "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: דַּבְּרוּ עַל יַבֵּי יְרוּשָׁלַם וְקְרָאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ" (שם מ, א-ב).

המצב היום דומה מאוד למצב בימי הבית השני. עם ישראל חזר לארץ והתיישב בה, אבל חשב שלא הגיע הזמן לבנות את בית המקדש: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת לְאֱמֹר, הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עָתָּה בָּא עֵת בְּיַת ה' לְהַבְנוֹת" (חגי א, ב).

העובדה שהעם חושב שלא הגיעה העת לבנות את בית המקדש, אינה מבטלת את מצוות 'ועשו לי מקדש'. תגובת ה' לכך שעם ישראל אינו בונה את בית המקדש היא: "העת לכם אתם לשבת בבתים ספונים והבית הזה חרב?!!... כה אמר ה' צבאות, שימו לבבכם על דרכיכם: עלו הָהָר וְהִבֵּאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַכְבְּדָה אֹמֶר ה'... יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרַב וְאַתֶּם רֹצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ, עַל כֵּן עָלִיכֶם כָּלֵאוּ שָׁמַיִם מְטָל וְהָאֶרֶץ כָּלְאָה יְבוּלָה" (חגי א, ג-י).

לאחר דברי הנבואה, העם היושב בציון התעורר לחדש את עבודת בית ה', כמו שכתוב: "וַיַּעַר ה' אֶת רוּחַ זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֵתִיאֵל פֶּחַת יְהוּדָה וְאֶת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֵרֵי הָעָם וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּבֵית ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם" (שם, יד).

גם עלינו מוטלת החובה לעשות את רצון ה' ולקיים את מצוותיו, לבנות את בית המקדש ולקיים את תפילת הדורות 'ושם נעשה לפניך את קורבנות חובותינו'. לצערנו, אין הדבר ברור כיום לכל עם ישראל, לחלקם מחוסר ידע ולחלקם מחמת השקפת עולמם. התיקון הוא החזרת השיח של סדרי הקדשים והטהרות לעולם ההלכתי, כדי להביא לקיום הדברים הלכה למעשה. חוברת זו היא צעד קטן במהלך הכללי של שינוי השיח בבית המדרש, משיח של יהדות של גלות לשיח של יהדות של גאולה.

בחוברת שלפניכם כינסנו מאה ואחד מקורות, מן המשנה והגמרא, הראשונים והאחרונים, בעניין חובת ישראל לעלות להר, לבנות את בית המקדש ולחדש את עבודת הקורבנות.

החלק הראשון 'ועשו לי מקדש', עוסק בחובה המוטלת עלינו לבנות את בית המקדש ולהקריב קורבנות. חלק זה מתמודד עם הטענות ההלכתיות העולות כנגד האפשרות לבנות את המקדש.

החלק השני 'לשכנו תדרשו', עוסק בפנימיות של המקדש, בייעודו, במשמעותו ובהשפעתו על חיינו הפרטיים וחיי האומה הכללים. בחלק זה הבאנו גם דברי הלכה, בדבר החובה לדרוש את המקדש ולהתכונן לבניינו ובפרט בדבר החובה המוטלת על הכוהנים והלוויים לדעת את עבודתם.

החלק השלישי 'עלו ההר', עוסק בסוגיה ההלכתית של העלייה להר הבית. הפרק מציג מסורת ברורה המזהה את מקום המקדש סביב כיפת הסלע, וכן מציג רצף עדויות של יהודים שעלו להר הבית לאחר החורבן, ובימי רבותינו הראשונים והאחרונים.

השתדלנו לעמוד על מספר כללים למען יחליט הקורא בעצמו על פי המקורות המובאים למה התכוונו הפוסקים שדבריהם הובאו ומהי חובתנו. לכן נמנענו מלשרבב את דעתנו האישית בגוף המקור.

לא הכנסנו בתוך המקורות מילים משלנו והסקת מסקנות כלל. כל שעשינו הוא לסדר את הדברים לפי הסוגיות השונות. בחוברת זו מובאים הדברים כפשוטם.

בנוסף לכך, השתדלנו מאוד לא להביא מקורות חסרים, אלא להביא את המקורות בשלמותם, למניעת חששות לניסיון עיוות דברי הפוסקים. להקלת הקריאה, הדגשנו במקום הצורך את המילים החשובות בדברי הפוסקים.

במהדורה זו הוספנו לפני כל חלק הקדמה כללית הנותנת רקע לסוגיות ולמחלוקות ההלכתיות ומציגה את תוכנו של הפרק.

יש לציין כי בתוך כל פרק סודרו המקורות בסדר מסוים לצורך הבנת מהלך הדברים, ופעמים הסידור נעשה כפי שנעשה משום שמקור מסוים מסתמך על קודמו, ולא לפי סדר החשיבות של הפוסקים או לפי הסדר ההיסטורי.

חוברת זו נועדה הן לשוחרי המקדש והן למתנגדים לפעולות המעשיות הנעשות לקידום בניין המקדש. אנו תקווה שהקורא יתבונן בסוגיות המוגשות לפניו לאורך החוברת ויגבש את דעתו על פי המקורות המובאים. כולנו ציפייה כי חוברת זו תגביר את השיח בענייני המקדש, תעזור לאנשים להשיב למרפם את ידינו מלבנות, ותהווה בסיס לדיונים מעמיקים שכבר מתחילים להתעורר בעניין חובתנו לכוון את בית א-לוהינו בירושלים.

שנזכה לראות במהרה כהנים בעבודתם, לוויים בדוכנם וישראל במעמדם במהרה בימינו.

רחמים בנימין כהן-גינדי, אביעד גולדברג

ניסן תשע"ח

"ועשו לי מקדש"

על אף שכל מוני המצוות מנו את מצוות בניית המקדש כמצווה מן התורה, במהלך שנות הגלות רווחה הדעה כי המקדש השלישי ירד באש מן השמים. ככל הנראה המקור הראשוני שעליו התבססו הסוברים כן הוא נוסח תפילת נחם, הנאמרת בתשעה באב, ומקורה בדברי חז"ל: "פִּי אֶתָּה ה' בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אֶתָּה עֲתִיד לְבְנוֹתָהּ" (ירושלמי ברכות פ"ד הלכה ג). הראשון המרכזי הכותב על בניין משמים היה רש"י שכתב: "מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך" (סוכה מא. ד"ה אי נמי). יש לציין, כי רש"י עצמו כתב במקומות אחרים שעם ישראל יבנה את בית המקדש (רש"י יחזקאל יג יא, סוכה נב, ב ד"ה חרשים).

הדעה ש"מקדש מן השמים" נדונה בדברי הראשונים והאחרונים, המובאים בפרק זה. בעניין זה יש להבחין בין מדרש לבין דעה הנפסקת להלכה (ראה ירושלמי פאה פ"ב הלכה ד).

בדורות האחרונים, בעקבות שיבת ציון ותחילת הדיון ההלכתי על בניין המקדש וחידוש עבודת הקרבנות (עיינו בפרק), ולמרות ההבנה כי עלינו לבנות את המקדש השלישי, יש להתמודד עם טענות אחרות המעכבות את בניין המקדש כמו הצורך במשיח, נביא או מלכות:

יש האומרים שהמשיח דווקא יבנה את בית המקדש, כמו שכתב הרמב"ם: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד... ובונה המקדש" (הלכות מלכים ומלחמותיהם פי"א, הלכה א). ולכן לפני בוא המשיח אי אפשר לבנות את בית המקדש.

אבל הרמב"ם עצמו כתב שאי אפשר לדעת כיצד יהיה סדר הגאולה (שם יב, ב). וכן כתב ה'כסף משנה' (שם יא) שמה שכתב הרמב"ם על המשיח אלו 'אמונות טובות' ולא הלכה. להלכה קבע הרמב"ם, שמצווה לבנות את בית המקדש נוהגת לדורות (ספר המצוות, עשה כ). באגרת השמד כותב הרמב"ם כי "חיוב המצוות אינו תלוי בביאת המשיח".

לעניין נבואה, הראיה המרכזית היא מהגמרא בזבחים (סב, א): "רבי אלעזר בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית...". אך מקריאת המקור ומתיאורים נוספים של בניין הבית השני עולה שהנביאים רק העידו על מקום המזבח ולא ניבאו.

הסברה שמלכות מעכבת בבניין המקדש מבוססת על הגמרא בסנהדרין (כ, ב): "רבי יהודה אומר: שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה", ועל ההבנה שסדר זה מעכב. אולם נראה שהחובה לקיים את הסדר הזה הייתה דווקא בכניסה הראשונה בימות יהושע ("בכניסתן לארץ") כפי שהובא בהרחבה במקורות שבפרק זה.

המצווה הזמנה:

א. **רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א, הלכה א:**
מצוות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו קרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר: "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח). וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו, והיה לפי שעה, שנאמר: "כי לא באתם עד עתה..." (דברים יב, ט).

ב. **ספרי פרשת בהעלותך פסקה צב:**
אספה לי, שתהא סנהדרין לשמי, שבכל מקום שנאמר "לי" הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים. בכהנים הוא אומר "וכהנו לי" (שמות כח, מא), בלוויים הוא אומר "והיו לי הלוויים" (במדבר ח, יד). בישראל הוא אומר "כי לי כל בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, כה), בארץ הוא אומר "כי לי כל בכור בבני ישראל" (במדבר ח, יז), במקדש הוא אומר "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח). במזבח הוא אומר "מזבח אדמה תעשה לי" (שמות כ, כ).

ג. **אור החיים, שמות כה, ה ד"ה "ועשו לי מקדש":**
ונראה כי אומרו "ועשו לי מקדש" היא מצוות עשה כוללת כל הזמנים בין במדבר בין בכניסתן לארץ בכל זמן שיהיו ישראל שם לדורות, וצריכין היו ישראל לעשות כן אפילו בגלויות, אלא שמצינו שאסר ה' כל המקומות מעת שנבנה בית המקדש, כאומרו: "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), ולזה לא אמר "ועשו משכן", שיהיה נשמע שעל אותו זמן לבד נאמרה מצווה זו. ואחר שציווה דרך כלל אמר פרט הנעשה במדבר, שאינו מקום לבנות בו בניין אבנים, שיעשה משכן כסדר האמור. ותמצא שכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות בית הבחירה: "מצוות עשה לעשות בית לה', דכתיב: 'ועשו לי מקדש'", עד כאן. וטעמו הוא משינוי הלשון כמו שכתבנו. עוד ירצה באומרו: 'ועשו לי מקדש' כי מעת שעושים אותו לשמו יתברך, כאומרו "לי", הגם שעדיין לא שרתה בו שכינה - הרי הוא מקדש, ודין קודש יש לו.

מקדש משמים או בידי אדם:

ד. **תוספות יום טוב, פתיחה למסכת מידות:**
וכן אנחנו כשנזכר לבנות בנין העתיד, יגלה הקדוש ברוך הוא עינינו ומלאה הארץ דעה את ה' ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו, אבל מכל מקום צריך לסיפור בניין השני, שכן רוב ועיקרי הבניין מיוסדים בתכנית ה' אשר השכיל לדוד ולא ימוט. אלא מה שיזכנו האל יתברך לדרוש עוד מן המקראות, מצורף לזה שעל ידי

הסיפור הזה של בית שני אנו יכולים לדרוש ולהבין בבנינא דיחזקאל, ואילו לא היה הסיפור נכתב בספר, לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו הבניין העתידי שייבנה במהרה בימינו.

ה. רש"י, יחזקאל מג, יא: "וישמרו את כל צורתו ד"ה "וישמרו":
ילמדו ענייני המידות מפיו, שידעו לעשותם לעת קץ.

ו. ר' מנחם מנדל שניאורסון, ליקוטי שיחות, פרשת תרומה תשנב:
ועוד והיא העיקר בעניין שהזמן גרמא, בניית בית המקדש השלישי בפשטות ממש. לאחר כל הפרושים בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", כולל הפירוש "בתוך כל אחד ואחד", הרי אין המקרא יוצא מידי פשוטו. לכל לראש הפירוש בזה בנוגע להלכה למעשה שעל ישראל מוטל החיוב לבנות את בית המקדש, ובנוגע אלינו הכוונה לבנות בית המקדש השלישי בפשטות ממש.

ז. מנחת חינוך, ר' יוסף בן ר' משה באב"ד מצוה צה - מצוות בניין בית הבחירה:
צריכים לידע הדינים, וגם היום אפשר שאם יתנו המלכויות רשות לבנות המקדש, מצווה לבנות, כמבואר במדרש דבימי רבי יהושע בן חנניה נתנו רשות והתחילו לבנות, ועיין בספר כפות תמרים שרבנו חננאל בעל התוספות רצה לילך להקריב קורבנות בירושלים, אם כן הוא הדין לבנות המקדש.

ח. האדמו"ר מקלויזנבורג-צאנז ר' יקותיאל יהודה הלברשטם, שו"ת דברי יציב, חלק חושן משפט, סימן פח:
וראיתי בתפארת ישראל מידות פרק א (בועז אות א) שכתב דאפשר לבנות על ידי נכרים, והביא ראיה מהא דשלמה עליו השלום ביקש מחירם שישלח מעבדיו לסייעו בבניין הבית, עיין שם.

ט. ישועות מלכו, רבי ישראל יהושע מקוטנא, ליקוטים לפרשת תרומה:
בספר החינוך כתב דמצוות בניין בית המקדש היא רק בזמן שרוב ישראל יושבין על אדמתם, ולכאורה בימי שבי הגולה דכל הקהל היו רק ארבעה ריבוא, היאך בנו בית המקדש? ואפשר כמו שאמרו חז"ל בחגיגה: זכה - נוטל חלקו וחלקו חברו בגן עדן, אם כן האנמי כיון שהיה ביד כולם לעלות ולא רצו, נטלו העולים כוח וזכות הנשארים, ולהם היה הכוח והזכות מרוב ישראל, ומקרי רוב ישראל על אדמתם.

הסברים לדעת "מקדש משמים":

י. תפארת ישראל מסכת מידות פ"א, א בועז אות א:
ואף על גב דבניין שלעתיד ייבנה בידי שמים מאליו (כרש"י ראש השנה דף ל עמוד א, ובסוכה דף מא עמוד א ובתוספות בסוכה שם ובשבועות דף טו עמוד ב). על כל פנים לרמב"ם הנ"ל שכתב שהלימוד במסכת זו הוא למען ידעו איך יבנוה (וכן כתב גם כן רש"י עצמו ביחזקאל שם), על כרחונצריך לומר דהך דתנחומא שהביא

תוספות (שבועות דף טו עמוד ב), שלעתיד לבוא ייבנה המקדש בידי שמים, דברי אגדה היא ואין למדין ממנה (כירושלמי פ"ו דפאה), אלא רצה לומר שהקב"ה יסייעם בדרך נס שיבנוהו.

יא. ערוך לנר, סוכה מא, א:

ולכן היה נראה לפי עניות דעתי, דודאי בית המקדש לעתיד לבוא ייבנה בניין ממש בידי אדם, ומה שנאמר: "מקדש ה' כוננו ידיך", שנדרש בתנחומא שירד למטה, הוא בית המקדש הרוחני שיבוא לתוך בית המקדש הנבנה גשמי כנשמה בתוך הגוף, וכמו שירד במשכן ובבית המקדש האש של מעלה תוך האש של הדיוט שנבער בעצים, וכן נראה במכילתא.

יב. שושנים לדוד, רבי דוד פארדו- הקדמה למסכת מידות:

ומה שכתוב במדרש שייבנה מאליו, רוצה לומר שתהיה המלאכה מתברכת ביד הבונים, וכמעט רגע ייבנה וישתכלל בסיוע ה' וכו', אך לעולם צריך שיהיה באמצעות יד אדם, תדע שהרי היא אחד ממניין מצוות עשה, לבנות בית הבחירה.

יג. דרישת ציון, רבי צבי הירש קלישר מאמר ראשון לציון, סעיף יא:

יש טוענים הבל מן המקרא: "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וכו'". על זה אברר לך מן הילקוט שזה מוסב על הבניין שהאדם בונה הוא רק בעזרתו יתברך, וזה לשונו פרשת פקודי (סימן תמז): "ולא תאמר משה (העמידו) אלא המשכן מעצמו עמד, שנאמר הוקם המשכן, ולא תאמר המשכן אלא אפילו בית עולמים. אילולי שהקדוש ברוך הוא עזר - לא שלמה ולא כל ישראל היו בונים אותו, לכך אמר דוד: 'אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו וכו'', עד כאן לשונו. הרי מה שאמר אם ה' לא יבנה בית לא קאי על בניין העתיד שיבוא מקדש ה' משמים ארץ, רק קאי על מעשה האדם שגם כן ה' יתברך הוא הבונה, וכדרכי המשתווה בזה גם דברי הגאון מאלטונא בספרו על סוכה שייבנה על ידי אדם, ואחר כך יבוא מקדש אש ממעל לו או מבפנים, כמו שהובא בספרי זה מאמר קדישין ובתוספות שם.

מעלת הבנייה בידי אדם:

יד. ר' יוסף שלום אלישיב, ספר דברי אגדה פרשת תרומה:

יש מצוות עשה של בניין בית המקדש, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח). אף שהקב"ה אמר "לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח) ואין לי צורך בכך, אבל כל זה הוא ניסיון, לדעת כמה אהבה יש לישראל אליו, וכמה רוצים באמת בזה.

טו. משנת רבי אליעזר פרשה כ:

חביבה היא המלאכה, שהקב"ה העסיק את אבותינו במדבר שישה חודשים במלאכת המשכן. והייתה יכולת לפני הקב"ה לבראות את המשכן בהרף עין, אלא לא השרת שכינתו בישראל אלא מתוך המלאכה.

טז. **מכילתא דרשב"י שמות כ, ט:**

גדולה מלאכה, שלא שרתה שכינה בישראל עד שעשו מלאכה, שנאמר: "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח).

יז. **ר' יהודה אלקלעי, גורל לה' ה, ט:**

לא יכול לרדת הבית העליון שהוא הנשמה עד שיבנו ישראל את הבית התחתון שהוא הגוף.

מקדש ונבואה:

נבואה לא מעכבת:

יח. **הראי"ה קוק, שו"ת משפט כהן סימן צד, ב:**

ועל דבר שאלתו אם מותר לנו לבנות בית המקדש על מנת שלא להקריב בו קרבנות. לא ידעתי הציור, שאם מטעם טומאה - הרי הותרה בציבור, כמו שכתב בזה כבר בכפתור ופרח (פ"ו) על פי הרב יחיאל מפריז, ואם כן יהיה מותר להקריב גם כן תמידין ומוספין וכל קרבנות ציבור. ובאמת אם נגיע למידה זו לבנות בית המקדש, הלא נוכל גם כן לעשות פרה, כשנמצא פרה אדומה כשרה וניטהר מטומאת מת גם כן, ואז נקריב כל הקרבנות כולם. ואף על פי שאין לנו כהנים מיוחדים, אין זו כל כך קפידא, דמהתורה סמכין אחזקה, אלא אמרו מעלת יוחסין אלא בזמן שהיו להן יוחסין, ואלה שבקשו כתבם המתיחש הוי להו ריעותא כשלא נמצא בזמן קצר כזה, אבל באורך הזמן, שאין עבודת היוחסין ריעותא, יש לומר דאין מעכב כלל עניין כתב היחש. גם אולי ישנם גם כן יחידים מכהנים שיש להם כתבי יחס מסורים מדורות עתיקים. בכל אופן, לעניות דעתי אם יהיה רצון ה' שנבנה בית המקדש גם קודם שיבוא משיח ותתגלה הנבואה ויראו הנפלאות, לא יהיה כל כך עיכוב בדבר.

יט. **עדות ר' יונה שטנצל, תלמיד ה"חפץ חיים":**

זכורני כשביקרתי בראדין אצל הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זצ"ל, זה היה בשנת תר"ץ וזה היה תיכף חג הפסח יום או יומיים, בבוקר הכירו שיש לו מה לומר. וכשגמרנו את התפילה ביושבנו על יד שולחנו נתן דפיקה על השולחן ודממה השתררה בחדר. פתח ספר מלכים והתחיל לדבר לאנשים שעמדו אז סביבו. זה לשונו: 'שואלים: בקרוב נבנה בית המקדש, איך? אין חכמים, אין נביאים, מי יבנה בית ה'?' והתחיל לשאול שאלות ותיכף נתן תשובות לזה ותיכף התחיל לקרוא בפסוק (מלכים א' ז, יג-יד) "וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור. בן אישה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושת, וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת לעשות כל מלאכה בנחושת ויבוא אל המלך שלמה, ויעש את כל מלאכתו". והמשיך: "'הנה בן אישה אלמנה, אביו בעל מלאכה צורף נחושת וה' נתן בו חכמה ובינה ודעת לעשות את מלאכת המקדש. אין צורך בנביאים אין צורך

במיוחדים. רק כשיגיע הזמן בניין בית המקדש ה' נותן תבונה ודעת לבנות בית המקדש למי שיש בו לב שלם ותם, בן אלמנה, בן לאיש בלתי מוכר ובעל מלאכה'.

כ. ר' עובדיה הדאיה, שו"ת ישכיל עבדי חלק ב, קונטרס אחרון - יורה דעה סימן ב: בעיקר הדבר אחרי בקשת הסליחה הראויה, מעיקרא לא קשיא דהנה שם בזבחים דף קז, ב איתא "אמר ר' יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית" עיין שם, ומעתה הוא הדבר עצמו יש ל באותה עדות של הנביא דהיינו דכך קיבל הלכה מרבנותיו דמקריבין אף על פי שאין בית, אך לא שהיתה העדות ע"פ נבואה מן השמים דהוגד לו דכך היא ההלכה, וכך מדוייק הלשון שבכולם נקט שהעיד והוא ע"ד כל אותם העדיות שנשנו במסכת עדיות, והשתא דאתינן להכי הוא הדבר עצמו י"ל באותם העדיות שהעידו על המזבח ומקום המזבח דהיינו שהעידו בעדות ראייה ושמיעה ששם הוא מקום המזבח, אך לא שהוגד להם כן בדרך נבואה, דאם איתא לא הוה לי למימר בלשון עדות אלא בלשון הגדה.

מקדש ומשיח:

כא. תלמוד ירושלמי מסכת מעשר שני פ"ה הלכה ב: אמר רבי אחא זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד.

כב. פני משה, ר' משה מרגלית מסכת מעשר שני פ"ה הלכה ב ד"ה ר' יוסי: כך יהיה לעתיד, שמתחילה יבנה בית המקדש, ואחר כך יצמח ויעלה מלכות בית דוד ותהיה תשועה גמורה במהרה בימינו אמן.

כג. ר' חיים שרגא פייבל פרנק, בחוברת "בניין בית המקדש קודם למלכות בית דוד": וכן במדרש רבה (פרשת תולדות סוף פרשה סד) מביא עובדה הלכה למעשה שהיה בימי רבי יהושע בן חנניה, שניתן מהמלכות רשות לבנות בית המקדש ונאספו כל עולי הגולה לבנותו, אלא שנשבתה העבודה על ידי הכותים שונאי ישראל שהלשינו וקטרגו לפני המלכות. ובני ישראל נתאספו בבקעתא דבית רימון בכו ורצו למרוד במלכות, עד שהוצרך רבי יהושע בן חנניה לנחמם ולדבר על לבם. עיין שם. הרי שעולי הגולה התחילו לבנות בית המקדש, ולא חיכו ולא המתינו על מלך המשיח, וכן לא המתינו על מקדש שירד מן השמיים.

כד. ספר עזרת כהנים, ר' יהושע יוסף פיינברג חלק א' עמוד א': והרי מבואר מכל הנ"ל שכתבנו, שאנחנו בעצמנו נבנהו, קודם ביאת משיחנו, וכי תימא מה נעשה בכהנים שאין לנו יחסי כהונה, יש לומר באולי יש באיזה מקום נמצא כהנים מיוחדים, וכשיהיה הרצון מה' יתברך בעניין בניית בית המקדש, יתגלה גם כן לנו כהנים המיוחדים שבמקום הלז, ועוד דבאי אפשר כשרים גם כן כהני חזקה, וכמו שכתוב בתשובת חתם סופר ור"ו. וכן נמי בעניין טומאה יש תירוץ כי טומאה הותרה בציבור ואפשר להקריב חובת היום.

כה. אם הבנים שמחה, ר' יששכר שלמה טייכטל מאמר מקדש ה':

פשוט שבית המקדש שלמטה, שיהיה מעשה ידי אדם, ייבנה עוד קודם ביאת המשיח, שיהיה קיבוץ ישראל תחילה על ידי רישיון המלכויות, ונבנה בית המקדש שלמטה (ואשר שעל ידי זכות הרבים יגלו האבנים שנגנזו) ואחר כך יבוא משיח, ואחר כך ירד בית המקדש שלמעלה.

כו. כתר המלך, ר' כתריאל אהרן נאטאן הלכות המין ומצה, פרק ח':

תחילה ייבנה המקדש על ידינו ואחר כך יהיה עת הגאולה שלמה שיבוא משיח בן דוד. אזי תחילה ייבנה מכסף וזהב ואבנים ועצים כמו בית ראשון ושני. ואחר כך כאשר יבוא משיח ייבנה באש מן השמים כמו שכתבו רש"י ותוספות במסכת סוכה (דף מב) מדברי המדרש.

כז. מעשה רוקח, ר' מסעוד חי רוקח, מעשר שני פ"ה:

וכן משמע בגמרתנו (תלמוד בבלי, פסחים ה' ע"א) בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית המקדש, ולשמו של משיח. הרי קחשיב שמו של משיח אחר בניין בית המקדש וכו'. לעתיד יהיה בניין בית המקדש קודם לביאת בן דוד.

כח. ויקרא רבה פרשה לא:

בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח. שנאמר "ואצמיח קרן לדוד עבדי - ערכתי נר למשיחי".

כט. הראי"ה קוק, אוצרות הראי"ה, מאמר משנת תרנ"ה:

הנה דברי חז"ל מורים במקומות אין מספר, ומפורש בירושלמי דמעשר שני המפורסם: "זאת אומרת, שבניין בית המקדש קודם למלכות בית דוד". ואין הדבר צריך אריכות, כי חלילה לנו לעשות עיקר האמונה ההפך מן האמור בדברי חז"ל.

מקדש ומלכות:

ל. ר' יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי עיר הקדש והמקדש חלק ה פרק א, א:

אכן לעניות דעתי כל זה היה לראשונה בכניסתם לארץ נתחייבו באלו שלש מצוות על פי הסדר הזה: מלך, מחיית עמלק, בניין בית המקדש. אבל אח"כ נשאר כל חיוב למצוה בפני עצמה. ולשון הסמ"ג (קסג) זמן מצוה של בניין בית הבחירה (המקדש הקבוע לדורות) לא הגיע עד זמן דוד וכן הכתוב אומר בדוד "ויהי כי ישב המלך וגו'". תדע דהא עזרא בנה את הבית השני בלי מלך, והגרד"פ זצ"ל כתב שם, שמה שבנה עזרא היה על פי נביא, אבל לא כן אנו רואים בגמרא שאמרו ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד על המזבח (שיש להוסיף עליו) ואחד על מקום

המזבח ואחד שמקריבין אף על פי שאין בית. אבל לבניין הבית כנראה לא היו צריכים לנביא.

חידוש העבודה:

חובת ההקרבה אף ללא בית מקדש:

לא. כפתור ופרה, ר' אשתורי הפרחי, פרק ו:

רבינו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף השישי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה. ואני מטרדתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתיו מה נעשה מטומאתנו, ואנה הכהן המיוחס. אנכי בדרך לפני שילה שב למקומי, נזכרתי הלכה שאין לחוש על הטומאה כדאמרינן בתמורה פרק יש בקרבנות (יד, א) שקרבנות צבור דוחין את השבת ואת הטומאה, וזה כגון שיהיו רוב הכהנים טמאין מקריבין הקרבנות בטומאה. וכן מסכת פסחים פרק כיצד צולין (עט, א) נטמא קהל או רובו, או שהיו כהנים טמאין והקהל טהור, יעשה בטומאה.

לב. רמב"ם, הלכות מעשה הקרבנות פי"ט, הלכה טו:

מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה- חייב, מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים, שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא כמו שביארנו.

לג. שו"ת שאילת יעבץ, חלק א סימן פט:

מקריבין אף עלפי שאין בית וכמו שפסק גם הרמב"ם ז"ל בפרק ו'מהלכות בית הבחירה. ובימי אלו הנשיאים שהיו סמוכים לחורבנו של בית, וקרובים למלכות ואהובים, אולי היה עדיין המזבח קיים והקריבו קורבנות ציבור (וכדרך שעשו בתחילת בניינו ככתוב בעזרא) כמו בימי הבית, או לכל הפחות פסחים.

לד. עזרת כהנים, מסכת מידות פרק א, משנה ד:

ומה שהביא קידשה גם לעתיד לבוא כי אולי יינתן רשות מן מלכי האומות באיזה זמן שנקריב קורבנות נהיה יכולים להקריב. כי כמדומה לי שראיתי כתוב באיזה ספר שגם היום אם ירשו אותנו האומות להקריב קורבנות אזי מחויבים אנו להקריב קורבנות חובות היום על מקום המקדש. כי ההלכה הוא דמקריבין אף על פי שאין בית. וגם ידוע כי כמה שנים אחר החורבן הקריבו קורבנות במקום המקדש. ועיין בשו"ת חתם סופר חלק יו"ד סימן רל"ו דיבר מזה להקריב, עיין שם, כמו שכתב שהגאון רבי עקיבא איגר שהיה רצונו להקריב קרבן על פי רישיון.

חידוש העבודה- תנאי הכרחי לבניין ירושלים:

לה. מדרש תנחומא פרשת צו אות יד:

זה שאמר הכתוב "היטיבה ברצונך את ציון" (תהלים נא, כ) ואחרי כן: "אז תחפוץ זבחי צדק, עולה וכליל" (שם, כא) כלומר, אם אין ישראל מקריבים עולה לפני הקב"ה, אין ציון וירושלים נבנה. לפי שאינן נבנות אלא בזכות קרבן עולה, שיהיו ישראל מקריבין לפני הקב"ה.

הקרבת קרבן פסח בזמן הזה:

לו. רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"א, הלכה א:

מצוות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן אחרי חצות. ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העיזים בלבד זכר בן שנה ואחד האיש ואחד האישה חייבין במצווה זו.

לז. רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"א הלכה ב:

ומי שביטל ומשביטל רחוקה- הרי זה חייב כרת, ואם ביטלה בשגגה- פטור.

לח. רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"ז, הלכה א:

רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון, אם היו מיעוט הקהל הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים, אבל אם היו רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי השרת טמאים טומאת מת אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם הטהורים, שנאמר: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" יחידים נדחים ואין הציבור נדחה. ודבר זה בטומאת המת בלבד כמו שביארנו בביאת המקדש.

לט. חזון איש, הלכות פריה ורביה סימן ב:

לכן בזמן הזה, אי איתיהיב רשות להקריב קרבן פסח אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס, וסגי בבדיקת ארבע אימהות אף שאין לנו ייחוס אבות עד כהן שעבד.

מ. שו"ת מהר"ץ חיות סימן עו:

על כל פנים חזרתי על כל הצדדים, ולא מצאתי שום דבר החוצץ היום להקריב קרבן פסח, אחר שייבנה היום מזבח על מקום אשר היה בנוי בראשונה, אשר יכולים להגביל ולברר אחר העיון במשנה ובתלמוד המתעסקים בעניינים אלו.

"לשכנו תדרשו"

בזמן שבית המקדש היה קיים הוא היה מרכז החיים היהודיים. בו ישבו חכמי הסנהדרין, מורי ההוראה של עם ישראל, כספי הציבור נשמרו בלשכותיו, ובני העם היו מתכנסים לחצרותיו שלוש פעמים בשנה.

במקדש הופך העולם ההלכתי לכללי יותר וציבורי יותר. המקדש הוא מקום של עבודת ה' בצורה ציבורית רחבה. בתורה, בתפילה, בחיבור העם אל אלוהיו - הכול נעשה בצורה המונית הדורשת היערכות תורנית מיוחדת. כך מצינו שחז"ל תיקנו תקנות מרחיקות לכת לטובת העולים (עיין ירושלמי חגיגה פ"ג הלכה ו). בפרק זה הבאנו מעט מייעודיו השונים של המקדש.

העובדה שלמעלה ממאתיים מצוות מתקיימות במקדש, מדגישה את חשיבותו בהווי החיים היהודי - הלכתי. כדי שבאמת נכסוף אל המקדש ונקיים את העבודה בו לרצון לפני ה' - עלינו להתבונן ולהכיר את מהות עבודת המקדש וייעודיו, וכך, כשנוכל לפעול, ייעשו הדברים בצורתם המתוקנת ויקבלו משמעות פנימית.

פרק זה עוסק לא רק בייעודי המקדש ובמשמעותו, אלא גם בהשפעתו ובחסרונו בחיינו, וזאת על מנת להבין יותר למה אנו כוספים. הרחבנו גם במעלת הדרישה למקדש שהיא תנאי הכרחי לגאולתנו ולבניין מקדשנו.

דרישת המקדש החלה מיד לאחר החורבן, בכמה תקנות שתיקן רבן יוחנן בן זכאי ביבנה. הוא הבין שללא מקדש היהדות משנה את פניה, מיהדות מרכזית ליהדות פרטית. שתי מטרות מרכזיות עמדו ביסוד תקנותיו. האחת, לזכור את הנעשה במקדש על מנת שכשתינתן האפשרות לבנותו נדע כיצד לעבוד בו; והשנייה, להנכיח את המקדש בתודעה היהודית, גם בשנות הגלות החשוכות, כדי להגביר את הכיסופים לבניינו וכדי שלא ייווצר נתק מוחלט בין היהדות בזמן הבית לבין היהדות שלאחר החורבן.

בפעולות אלו של זיכרון המקדש מקיימים את מצוות דרישתו, כדברי הגמרא (סוכה דף מא, א): "מנא לן דעבדינן זכר למקדש (מניין לנו שעושים זכר למקדש)? אמר רבי יוחנן: דאמר קרא (שאמר הכתוב): 'כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה', כי נדחה קראו לך, ציון היא דרש אין לה', דרש אין לה - מכלל דבעיא דרישה (מכאן שהיא צריכה דרישה).

ייעוד המקדש:

מא. **בראשית רבה פרשה ג, ט:**

אמר רבי שמואל בר אמי: מתחילת ברייתו של עולם נתאוה הקדוש ברוך הוא לעשות שותפות בתחתונים.

מב. **רמב"ם, ספר המצוות, מצוות עשה כ- לבנות את בית הבהירה:**

והמצווה העשרים היא, שציוונו לבנות בית לעבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל והקיבוץ בכל שנה.

מג. **ספר החינוך, מצווה צה- מצוות בניין בית הבהירה:**

ומעתה בהיות הנחת דעתנו על זה בענין מצוותיו ברוך הוא, תחייב אותנו לאמר כי בניין בית לשם לעשותנו בה תפילות וקרבנות אליו - הכל להכין הלבבות לעבודתו יתעלה, לא מהיותו צריך לשבת בין אנשים ולבוא בצל קורתם. ואם ארזי לבנון יבנו הוא וברותים, כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו וברוחו יעמודו, אף כי הבית אשר בנו בני האדם צריך כבודו חלילה, הלא ידועים הדברים וברורים שהכל להכשר גופותינו, כי הגופות יכשרו על ידי הפעולות וברבות הפעולות הטובות ורוב התמדתן - מחשבות הלב מטהרות מתלבנות מזדקקות. והשם חפץ בטובתן שלבריות כמו שאמרנו, ועל כן ציוונו לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם אליו בו. והוא ברוך הוא בחר אותן המקום והכינו אל הטובה לבני אדם, אולי מהיותו אמצעות העולם בכיוון, והאמצעות נבחר מן הקצוות או מן הטעם שיהיה ברוך הוא היודע. ומתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיה לנו שם יעלה שכלנו אל הדבקות עם השכל העליוני.

מד. **ר' מנחם מנדל שניאורסון, "אגרות מלך" חלק ג אגרת קל:**

עניינם של בית המקדש והקורבנות-לרומם את היהודי למעלה מן הטבע, לקרבו לאלוהות, לעשות אותו ואת ביתו ואת כל השייך אליו קודש, עד שגם מידותיו ותכונותיו הטבעיות תהיינה מזוככות, נעלות ומקודשות, עד שכל התנהגותו היום-יומית נעשית לשם שמים.

מה. **אלשיך ויקרא פרק כו:**

כשבראתי את העולם לא היה רק כדי להיות לי דירה בתחתונים שהוא בבית המקדש על יד ישראל.

המקדש כמקום מיוחד לתפילה:

מו. מדרש הגדול, וזאת הברכה דברים לג, יב:

אמר הקב"ה: איני בונה מקדש אלא שיתפללו לפני בתוכו.

מז. פרקי דרבי אליעזר, לה:

מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים כאלו התפלל לפני כסא הכבוד, ששער השמים שם הוא ופתח פתוח לשמוע תפלה שנאמר: "וזה שער השמים".

מח. מסכתות קטנות, מסכת שמהות פ"ז הלכה ב:

שמתחילה לא בנה שלמה הבית אלא על תנאי, שכל מי שיש לו צרה יבא ויתפלל עליה, "רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שעריו כל נגע כל מחלה, כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם". אין לי אלא ליחיד, לצבור מניין? תלמוד לומר: "לכל עמך ישראל". אין לי אלא לישראל, לנכרי מניין? תלמוד לומר: "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא". מבקש בנים, או אפילו נכסים, מניין? תלמוד לומר: "כל תפלה כל תחנה". יכול אפילו מבקש בנים ולא טוב לו, נכסים ולא טוב לו, תלמוד לומר: אשר תדע את לבבו כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם, מה שטוב לו תן לו, ומניין שלא יחזיקו במרדן, תלמוד לומר: "אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה".

המקדש כמקום הפצת התורה:

מט. סנהדרין פי"א, ב:

זקן ממרא על פי בית דין, שנאמר (שם יז): "כי יפלא ממך דבר למשפט וגו'". שלשה בתי דינים היו שם, אחד יושב על פתח הר הבית, ואחד יושב על פתח העזרה, ואחד יושב בלשכת הגזית. באים לזה שעל פתח הר הבית, ואומר, כך דרשתי וכך דרשו חברי, כך למדתי וכך למדו חברי. אם שמעו, אומרים להם. ואם לאו, באין להן לאותן שעל פתח העזרה, ואומר, כך דרשתי וכך דרשו חברי כך למדתי וכך למדו חברי. אם שמעו, אומרים להם. ואם לאו, אלו ואלו באים לבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שממנו יוצאת תורה לכל ישראל, שנאמר (שם) "מן המקום ההוא אשר יבחר ה'". חזר לעירו ושנה ולמד כדרך שהיה למד, פטור. ואם הורה לעשות, חייב, שנאמר (שם): "והאיש אשר יעשה בזדון", אינו חייב עד שיורה לעשות. תלמיד שהורה לעשות, פטור, נמצא חמרו קלו.

נ. פסחים כו, א:

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו.

המקדש כמקום לאחדות עם ישראל והעולם:

נא. הראי"ה קוק, עין אי"ה ברכות, פרק א, צט:

כל זמן שהיה בית המקדש קיים היה הוא התל שהכל פונים אליו, לאחד את עם ישראל באחדות נפלאה ובקדושה עליונה. אבל מיום שחרב בית המקדש, אין לנו שום דבר שיאגד את הכלל לא על ידי אגודה חיצונית, כי אם אגודה פנימית חיה וקדושה, כדוגמת בית המקדש שנקרא בית חיינו, שהיה מאגד את כלל ישראל- לא אגד גופני בלבד, כי אם אגד רוחני- מוסרי בהשתוותם בדעות ובמידות קדושות באור ה'.

נב. הראי"ה קוק, עין אי"ה ברכות, פרק ט רסו:

בית המקדש, נחלה, "זאת מנוחתי עדי עד", ו"בית תפילה לכל העמים", הר העומד בראש הרים גלוי ומפולש לכל באי עולם לעבוד את ה' אלוקי ישראל שכם אחד. רק המרכז היותר רם, היותר עמוק והיותר קבוע ונצחי, בכל טהרתו ועז קדושתו, הוא רק הוא יש בכוחו לנצח את כל הדעות הרעות הנחשבות לעומת אור שמשו הגדול כשחקי עבים קלי ערך שמהר היכלו. על כן התיקון היותר מלא לעמוד היסודי שבחיים האמתיים הישראליים, שבהם זכינו להיות עם עולם, הוא היסוד של בית המקדש. הקדושה הקבועה שעומדת לעדי עד, עדי יצא כנגה צדקנו וישועתנו כלפיד יבער.

השפעת המקדש:

נג. פסיקתא זוטרתיא, שיר השירים ז, ג:

בית המקדש חיותה של ארץ ישראל הוא, ככתוב: "אתהלך לפני ה' בארצות החיים".

נד. הר"ן, דרוש שמיני, ד"ה "ונראה לי":

בזמן שבית המקדש קיים, היה המקום ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע כל ישראל.

נה. הראי"ה קוק, עולת ראייה חלק א, עמוד קיז:

העולות והזבחים, המנחות והנסכים, הקטורת והשירה הקדושה, כדבר ה' הברור, כתורה וכמצווה אשר לעולם זאת על ישראל, מחיים הם את האומה, מכפרים כל חטא ופשע ומקרבים אל רוח הקדושה וכו'. ורוח ברכה ונדבה הולך ופועם הולך ושוטף בהדר גאון ממקום מקדשנו ותפארתנו לחבק את כל עולמי עד, לאהבה את כל היצורים וכל הנבראים הניזונים כולם משפע הברכה של אל נורא תהילות. וחיים של אמת באלוקים אמת זרמו מאתנו על כל היקום והיו למחיה לכל עמי הארץ.

נו. הראי"ה קוק, עין אי"ה פרק א, ז:

מצד שבית המקדש היה מרכז הקדושה, ועל ידו נשפע קדושה גדולה בעבודת ישראל בכל המצות, גם טהרה בלב והכשר לכל המידות היקרות, נקרא נגד ענין המצות והעבודה המעשית, בית ה', קדושת המידות, היכל ה'.

חובת הדרישה:

חובת הדרישה על ידי לימוד:

נז. מדרש תנחומא פרשת צו, סימן יד:

אמר רבי אסיא: למה הם מתחילים התינוקות של בית רבן ללמוד בספר ויקרא? אלא מפני שכל הקורבנות כתובין בו, ומפני שהם טהורים עד עכשיו ואינם יודעים מה הוא טעם חטא ועוון, לפיכך אמר הקב"ה שיהיו מתחילין תחילה בסדר קורבנות, יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים, לפיכך מעלה עליהם כאילו הם עומדים ומקריבים לפני קורבנות. והודיעך, שאף על פי שחרב בית המקדש ואין קורבן נוהג, אילולי התינוקות שקורין בסדר הקורבנות לא היה העולם עומד.

נח. רמב"ם, פירוש המשנה, מנחות פי"ג, יא:

ואמרו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהן הכתוב כאלו נבנה מקדש בימיהן, לפיכך ראוי לאדם לעסוק בענייני הקרבנות ולהתבונן בהן, ואל יאמר שהם דברים שאין להם צורך היום כדרך שאומרים הרבה מבני אדם.

נט. הפץ חיים, ספר ציפית לישועה מאמר ד:

ועל כן כאשר ביארתי את גודל העניין והחיוב שיש להכין את עצמנו בימינו אלה לדעת עבודת הקורבנות ובוודאי נחוץ מאוד לייסד לשכת כהנים שמטרתה תהיה להושיב תלמידי חכמים שילמדו סדר קודשים ודיני עבודת הקורבנות כדי שיהיה לכהנים ממי לשאול דיני הקודש והמקדש, וכמו שהיה מלפנים אצל הסנהדרין יושבי לשכת הגזית שלמדו עם הכהנים דיני עבודה והיו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה כדאיתא בירושלמי שקלים פרק ד'.

ס. הראי"ה קוק, אוצרות ראי"ה חלק ב:

והנה בציון נוסד כעת "אבן בוחן פינת יקרת", הכנה להשבת סדר העבודה בירושלים, למטרה זו נוסדה לנו ישיבת "תורת כהנים". נכנסו כהנים מתלמידי חכמים שבירושלים לשיבה, בבית הנשקף מול מקום המקדש והנם עוסקים בלימוד הקודש למעשה בסדר קדשים ובהלכות הקודש והמקדש, ללמוד וללמד להבין ולהורות בתלמוד גדול המביא לידי מעשה. מי יוכל להעריך את חזון קודש זה.

סא. רמ"א, הקדמה ל'תורת העולה':

מעתה מבואר נגלה, שצריך ומחויב כל אדם לתור ולבקש כדי שישגי שמץ דבר מסודי הקורבנות וענייני המקדש וטעמים, כדי שידע במה יתכפר. ולא לבד קריאת פרשת התמיד או שאר דיני הקורבן כיוונו חז"ל, שאמרו שהעוסק בתורת הקורבנות כאילו הקריב קורבן, אלא הצופה ומביט בטעמן, כי אז אף על פי שמחוסר מעשה מכל מקום היגיון יהיה לרצון והקב"ה מצרף מחשבתו למעשה מאחר שהשיג התכלית הנרצה במעשה הקורבן.

סב. רמ"א בסוף 'תורת העולה':

תקנו לאמור פרשת התמיד ומשנת "איזהו מקומן" קודם "ברוך שאמר והיה העולם" להורות באצבע לכל אדם, כי אי אפשר להאמין בעניין בריאת העולם בלא קדמת עניין קורבנות, שמורים על זה.

סג. רד"ק, יחזקאל מג, יא ד"ה: "וישמרו את כל צורתו ואת כל הוקותיו ועשו אותם":

ישמרו אותם בלבם ויאמינו כי כן יהיה, ויעשו אותם הבניינים, והצורות והתורות לעתיד. ואם לא ישמרו אותם בליבם, ולא יאמינו, לא יעשו אותם, כי כן מידת הקדוש ברוך הוא, ישלם לאדם מידה כנגד מידה.

סד. הראי"ה קוק, פתיחה למשפט כהן:

וכאשר ידענו כי עיקר חורבן בית מקדשנו וסיבת גלותנו היה עזבנו את תורת ה', כמו שכתוב "על מה אבדה הארץ? ויאמר ה' על עזבם את תורת", אנו יודעים כי על ידי שובנו אל תורתנו הקדושה, להגות ולהעמיק ולשום כל מעיננו בה, בוא תבוא לנו הישועה, כי תבנה עיר על תלה וארמון על משפטו ישב. וזאת הלא נבין מאוד, אשר אף שכל התורה כולה היא שכיית חמדה, ובסגולתה תלוי אושרנו וישועת ערי אלוקינו, יתרון הכשר נתן לסגולה זאת בהגיונו במצות הקודש והמקדש וכל התורה התלויה בארץ, אשר ה' אלוקינו דורש אותה.

חובת הלימוד על הכהנים והלויים:

סה. רמב"ם הלכות כלי מקדש והעובדים בו פ"ג, הלכה א:

זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש, שנאמר: "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי". ומצוות עשה להיות הלויים פנויין ומוכנין לעבודת המקדש, בין רצו בין שלא רצו, שנאמר: "ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד". ובן לוי שקיבל עליו כל מצוות לוייה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו עד שיקבל את כולן.

סו. רמב"ם הלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ד, הלכה א:

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקורבנות, שנאמר: 'ויבדל אהרון להקדישו קדש קודשים'. ומצוות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן, שנאמר: 'וקדשתו כי את לחם אלוקין הוא מקריב'.

המארה עקב ההתרשלות בבניין המקדש:

סז. מדרש שמואל פרשה לא:

"ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח וגו'", למה דוד דומה באותה שעה? לאחד שהיה מכה את בנו, ולא היה יודע בשל מה הוא מכהו. באחרונה אמר לו: "דע על נקמת פלוני הכיתך", כך כל אותן האוכלוסין שנפלו לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בבניין בית המקדש. והרי דברים קל וחומר- ומה אלו (שלא) ראו בבניין בית המקדש כך, אנו על אחת כמה וכמה. לפיכך התקינו הנביאים הראשונים שיהו ישראל מתפללין שלשה פעמים בכל יום, ואומרים השב שכינתך לציון וסדר עבודתך לירושלים עירך.

סח. מדרש תהילים, מזמור יז:

תני רבי שמעון בר יוחאי: משל לאדם שהיה מכה את בנו, ולא היה יודע הבן על מה הוא מוכה, לאחר שהכהו אמר לו: "לך ועשה דבר פלוני שציוויתך היום כמה ימים ולא השגחת בי". כך כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד לא נפלו אלא על שלא תבעו בניין בית המקדש.

סט. רד"ק הגי א, ב ד"ה "כה אמר ה' צבאות לאמור":

שיאמרו הם לעם, ולפי שבטלו צרי יהודה מהם בניין הבית כל השנים שעברו, נואשו העם מבניין הבית, והיו אומרים עדיין לא הגיע עת הבניין, אף על פי שהיו יודעים ששלמו שבעים שנה לחרבת ירושלים בשנת שתיים לדריוש, והיה להם לדעת כי לא לחנם העלם האל מהגולה, ואף על פי שלא אמר להם הנביא עדיין היה להם להחל מעצמם ולהתעורר על הדבר כי היו רואים כי מעשיהם לא היו באים להם על הנכונה כמו שכתוב: "זרעתם הרבה" וגו'. והיה להם לדעת כי זה עונשם על שהיו נואשים בבניין הבית. וכשראה הא-ל יתברך שלא היו מתעוררים מעצמם, שלח להם ביד חגי הנביא.

ע. רמב"ן במדבר טז, כא ד"ה: "הבדלו מתוך העדה הזאת":

ואני אומר בדרך סברא, שיהיה עונש על ישראל בהתאחר בניין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאוהל אל אוהל כגר בארץ ואין השבטים מתעוררים לאמור נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו, כעניין שנאמר (דברים יב, ה): "לשכנו תדרשו ובאת שמה", עד שנתעורר דוד לדבר מימים רבים ולזמן ארוך שנאמר (שמואל ב', א, ב): "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא: ראה נא, אנוכי יושב בבית ארזים וארון האלוקים יושב בתוך היריעה". והנה דוד מנעו השם יתברך מפני שנאמר (דברי הימים א', כב, ח): "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני", ונתאחר עוד הבניין עם מלוך שלמה. ואילו היו ישראל חפצים בדבר ונתעוררו בו מתחילה היה נעשה בימי אחד מהשופטים או בימי שאול, או גם בימי דוד, כי אם שבטי ישראל היו מתעוררים בדבר לא היה הוא הבונה אבל ישראל הם היו הבונים, אבל כאשר לא השגיחו ודוד הוא המשגיח והמתעורר והוא אשר הכין הכל היה הוא הבונה, והוא איש משפט ומחזיק במידת הדין ולא הוכשר בבית

הרחמים, ועל כן נתאחר הבניין כל ימי דוד בפשיעת ישראל, ועל כן היה הקצף עליהם.

עא. ילקוט שמעוני יואל, ג:

שאל אליהו ז”ל את רבי נהוראי: מפני מה באות זוועות לעולם? אמר לו: כשהקב”ה רואה שאין ישראל מפרישין מעשרותיהן כראוי אז זוועות באות לעולם. אמר לו: חייך! כך הוא סברו של דבר, אלא זהו עקרו בשעה שמביט הקב”ה בעולמו ורואה אומות העולם יושבים בטח ושאנן ובית מקדשו חרב- באותה שעה מאפיל העולם ומזדעזע.

עב. ב”ה אורח חיים, סימן תרע:

עיקר הגזירה של היוונים הייתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן הייתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שאסר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד. ועוד אמרו לו מצווה אחת יש בידם, אם את מבטל אותה מידם, כבר הם אבודין. ואיזו זו, הדלקת המנורה, שכתוב: ”להעלות נר תמיד”. כל זמן שמדליקין אותן- תמיד הם עומדים וכו’. עמדו וטמאו כל השמנים.

התיקון- העיסוק ודרישת המקדש:

עג. ילקוט שמעוני, שמואל א, רמ”ז קו:

”תני ר’ שמעון בר יוחאי אומר: לא אותך מאסו, כי אותי מאסו וכו’. בשלושה דברים עתידים למאוס- במלכות שמים, ובמלכות בית דוד, ובבניין בית המקדש. אימתי מאסו שלושתם? בימי ירבעם. הדא הוא דכתיב: ”ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד”, זו מלכות שמים, ”ולא נחלה בבן ישי”- זו מלכות בית דוד, ”איש לאהליו ישראל”- ולא לבית המקדש. אל תיקרי לאהליו אלא לאלהיו. אמר רבי סימון בר מנסיא: אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלושתם. הדא הוא דכתיב: ”אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה’ אלוקיהם”- זו מלכות שמים. ”ואת דוד מלכם”- זו מלכות בית דוד. ”ופחדו אל ה’ ואל טובו”- זה בית המקדש.

עד. הראי”ה קוק, עולת ראייה א עמ’ קכז ד”ה ’ותבנה בית המקדש’:

ההכרה באה, שכל הקלקולים הפרטיים באים רק מחסרונה של הארת החיים הכלליים. חורבן בית המקדש, שנטל כבוד מבית חיינו, הוא הוא הגורם שעולמנו נחשך והנשמות סובלות מצרים ומחשכים, ועל כן באים הגרעונות הנווראים, המסבבים כל חטא, כל עוון וכל פשע. על כן מוכרחת הנשמה הישראלית לבקש את תיקונה בשורשה, יחזר כבוד ה’ על מכונו, יגלה הדר הקודש וזיוו בעולם, והכל ישוב על מכונו. ותבנה בית המקדש. במהרה בימינו והשאיפה למהירות הבניין נותנת מעוף של קדושה מברקת בנשמתנו, והשקיקה, שהמהירות הזאת תהיה בימינו, מקשרת את כל מהות החיים שלנו גם בצורתם הזמנית, ליסוד הקדושה

השלמה העליונה, שכל הארץ תאיר והאירה מכבודה, שתבנה בית המקדש במהרה בימינו.

עה. הראי"ה קוק שמונה קבצים, א תרמה:

הכוח המחייב את נשמת ישראל היא העריגה הנפלאה לבניין בית המקדש, ולהחזרת כבודו בתכלית שלמותו האידיאלית המקווה, שרק צפייה זו מרוממת את רוח כל הדורות כולם, לדעת שיש תכלית נשגבה לחייהם והמשכם ההיסטורי. ובנקודה עליונה זו גנוז כל עוז החיים של קישור האומה לארץ ישראל. וכל המצוות התלויות בארץ, באיזה מצב שהן נוהגות, הן שומרות את הלח של טל חיים זה היסודי.

עו. רמב"ז, דברים יב, ה ד"ה "לשכנו תדרשו":

וטעם לשכנו תדרשו שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו "לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב" (ישעיה ב, ג) כלשון "ציון ישאלו דרך הנה פניהם" (ירמיהו נ, ה).

עז. אבות דרבי נתן פ"ד, ד:

אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, מפני מה אתה עשית לנו כך? השיבן רוח הקודש: "פנה אל הרבה והנה למעט... יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו" (חגי א, ט). ואם אתם תעסקו בעבודת בית המקדש אני אברך אתכם כבתחילה שנאמר: "שימו נא לבבכם... מיום עשרים וארבעה לתשיעי למן היום אשר יוסד היכל ה' וגו' העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרימון ועץ הזית לא נשא מן היום הזה אברך" (חגי ב, יח-ט), הא למדת שאין עבודה שהיא חביבה לפני הקדוש ברוך הוא יותר מעבודת בית המקדש.

דרכי הדרישה:

עה. רבי יהודה הלוי, הכוזרי, מאמר ה אות כז:

גם מי שמעורר בלב בני אדם אהבה למקום הקדוש הזה, ראוי לשכר בלא ספק, והוא מקרב את בוא תקוותנו. כמו שנאמר: "אתה תקום תרחם ציון" כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" (תהילים קב, טו). זאת אומרת, ירושלים לא תבנה כי אם כאשר ישתוקקו אליה בני ישראל תכלית התשוקה, עד אשר יחוננו את אבניה ואת עפרה.

עט. ב"ה אורה חיים, סימן תרע:

וכשחזרו בתשובה, למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי הכהנים עובדי העבודה בבית ה'. על כן נעשה להם הנס גם כן בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה.

פ. דרישת ציון, רבי צבי הירש קלישר, מאמר ראשון א, סעיף ה:

עוד (בישעיה נו) "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים. נאום ה' מקבץ וגו'", אמר בכל פעם שני הסוגים. ראשית הגאולה ותכלית הגאולה. "והביאותים אל הר קודשי" הוא ראשית הגאולה, שיהיה רק קיבוץ אל הר הקודש ולא בית המקדש, ואמר כך "ושמחתים בבית תפילתי", כי יתפללו שם רבים צדיקי עולם המתאספים ונקבצים שם. וכמו שנבאר עוד ממדרש, ואמר "עולותיהם וזבחיהם על מזבחי" שיהיה רק מזבח בנוי בראשית הגאולה ולא בית המקדש, ואחר כך ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים. אחר כך אמר כדברי הרמב"ן הנ"ל עוד אקבץ עליו לנקבציו, והאחרון הכביד מאוד כי יעבור מלכם לפנייהם וה' בראשם. אמן כן יהי רצון.

פא. תנא דבי אליהו רבא, פרק ה:

אלקנה היה עולה לשילה ארבע פעמים בשנה. שלוש מן התורה ואחת שקיבל אליו בנדבה. והיה מעלה עמו אשתו ובניו ובנותיו ואחיו ואחיותיו כל קרוביו. וכשעולים בדרך, היו באים ולנים ברחובה של עיר והיו מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד, שכן איש מדבר עם האיש, האישה עם האישה, גדול עם גדול, קטן עם קטן. והייתה המדינה מרגשת והיו שואלים אותם: להיכן תלכו? ואומרים: לבית הא-לוקים בשילה שמשם תצא תורה ומשם מצוות ומעשים טובים. ואתם למה לא תבואו עמנו? נלך יחד! מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם: נעלה עמכם! עלו עמו חמישה בתים, לשנה האחרת- עשרה בתים, לשנה האחרת הרגישו כולם לעלות. ובדרך שהיה הולך שנה זו אינו עולה לשנה האחרת אלה בדרך אחרת עד שיהיו כל ישראל עולים. הקדוש ברוך הוא שהוא בוחן ליבות וכליות, אמר לו לאלקנה: אלקנה אתה הכרעת את ישראל לקו זכות וחינכת אותם במצוות, וזכו רבים על ידך, חייך אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם למצוות, ויזכו רבים על ידו. הא למדת, בשכר מעלת אלקנה- שמואל.

"עלו ההר"

לאחר חורבן בית המקדש, למעלה מאלף שנה, המשיכו יהודים לעלות להר הבית. בפרקנו זה נתייחס לסוגיה ההלכתית בדבר העלייה להר הבית.

השאלה ההלכתית העיקרית שיש לדון בה בקשר לעלייה להר הבית, היא האם אנו יודעים מהו מקום המקדש.

מקום המקדש הוא שטח ה'עזרה' שהיה קל"ה אמה על קפ"ז אמה (כחמישה אחוזים משטח ההר כיום). שטח זה אסור בכניסה לטמאי מתים והנכנס אליו חייב כרת (כך היא ההכרעה המקובלת, על פי הרמב"ם ורוב הראשונים. אך לדעת הראב"ד הנכנס לשם בזמן הזה אינו חייב כרת). חכמים אסרו כניסת טמאי מתים לשטחים נוספים (עזרת נשים והחיל). הכניסה לשאר שטח ההר מותרת לטמאי מתים (הלכות בית הבחירה פ"ז הלכה טו).

נמצא שכדי להתיר את הכניסה לשאר חלקי ההר, צריך לברר מהו מקום המקדש בתוך שטח ההר. בירור זה יכול להיעשות על פי ראיות מן השטח, או על פי מסורת רציפה המזהה את מקום המקדש. בפרק זה הבאנו מקורות המעידים על המסורת של זיהוי מקום המקדש, וכן מקורות המעידים על עליות יהודים להר במהלך שנות הגלות.

העלייה להר נפסקה כאשר הגויים ששלטו בארץ מנעו מהיהודים לעלות להר הבית. במאות השנים האחרונות החלו היהודים בירושלים, שלא יכלו לעלות להר, להתפלל ליד הכותל המערבי.

עם השנים, לאחר שהפך הכותל המערבי למקום התפילה העיקרי הסמוך למקדש, דרשנים דיברו על הכותל והזכירו את המדרש האומר: "לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש" (תנחומא שמות י). עם הזמן נשכח שהמדרש המקורי מדבר על 'הכותל המערבי של בית המקדש' ולא על 'הכותל המערבי' של הר הבית, שהוא הרחבה של הורדוס בשלהי ימי הבית השני. אסור לשכוח שהר הבית הוא העיקר בדרגת הקדושה, בעוד שקדושת הכותל היא כקדושת ירושלים.

אחת הטענות כנגד העלייה היא שמצוות 'מורא מקדש' מחייבת שלא להיכנס כיום לשטח ההר. טענה זו היא בניגוד למשנה מפורשת האומרת: "אי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו, ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר" (ברכות פ"ט, ה). התרחקות ממקום המקדש אינה הדרך ליראה מן המקדש. מצוות מורא מקדש מתקיימת דווקא על ידי הביאה להר הבית תוך קיום ההלכות וההקפדות הנדרשות בזמן העלייה.

מסורת על זיהוי מקום המקדש:

פב. תשובת הרדב"ז חלק ב סימן תרצא:

מכל מקום אין ספק שהאבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתייה, אשר עליה היה הארון בבית קודש הקודשים לצד מערב.

פג. אגרות ארץ ישראל, עמוד קגד, אגרת רבי עובדיה מברטנורא:

גם חקרתי על אבן השתייה ששם היה הארון מונח, ורבים אומרים כי היא תחת כיפה אחת יפה גבוהה, אשר בנו הישמעאלים במקדש, וסגורה בתוך הכיפה ההיא, ואיש לא יבוא שמה, היינו אל מקום אבן השתייה כי הכיפה גדולה מאוד.

פד. שו"ת התם סופר, יורה דעה סימן רלו במכתב לרבי עקיבא איגר:

ומה שכתב מורי וחמי הגאון נרו יאיר לבקש משרי ירושלים לתן רשות להקריב, הוא קפדן גדול, כי הוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל, כי שם נבנה בית עבודה שלהם, ואומרים שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא, ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם.

פה. אוצר מסעות עמודים סה-סו, ר' יעקב מפאריס:

סביב האבן בנו מלכי ישמעאל בניין מפואר מאוד ועשו אותו בית תפילה, ובנו למעלה מן הבניין כיפה נאה עד מאוד, והבניין על בית קדשי הקדשים ועל ההיכל.

פו. ר' בנימין מטודלה, בספרו מסעות:

ושם טמפלו דומינו והוא היה מקום המקדש, ובנה עליו עומר בן אל כטאב כיפה גדולה ויפה עד מאוד, ואין מכניסים שם גוים שום צלם ולא שום תמונה אלא שבאים להתפלל תפלתם.

פז. פרקי דרבי אליעזר פכ"ט:

רבי ישמעאל אומר: חמשה עשר דברים עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, ואלו הן: ימודו הארץ בחבלים ויעשו בית הקברות למרבץ צאן אשפתות ומדדו בהן ומהן על ראשי ההרים וירבה השקר ויגנז האמת, וירחק חק מישראל ותרבה עונות בישראל שני תולעת כצמר ויקמל הנייר והקולמוס ויפסל סלע מלכות ויבנו ההרים הערים החרבות ויפנו הדרכים ויטעו גנות ופרדסים ויגדרו פרוצות חומות בית המקדש ויבנו בניין בהיכל ושני אחים יעמדו אליהם נשיאים בגופן, ובימיהן יעמד צמח בן דוד שנאמר: ביומיהון דמלכא אינון.

עלייה להר הבית במקומות נותרים לטמאי מת:

פח. תלמוד בבלי מסכת יבמות ו, ב:

ואי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו, ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר. ואין לי אלא בזמן שביית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים - מניין? תלמוד לומר: 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם.

פט. רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ז, הלכה ז:

אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו. לא יכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח. שנאמר: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תראו" - מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב - בקדושתו עומד.

צ. רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ז, הלכה טו:

הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות, נידות ויולדות נכנסין לשם. ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם.

צא. החיד"א, ברכי יוסף אורח חיים סימן תקסא:

מותר להתקרב אל פתחי בית המקדש ולכנס לעליות אשר סביב בית המקדש, הרדב"ז בתשובה סימן תרצא.

צב. תשובת הרדב"ז חלק ב סימן תרצא:

שוב ראיתי וכן אמרו לי בני אדם היודעים לשער, שאין לך פתח ולא עלייה שלא תהיה רחוקה מהכיפה כפי השיעור אשר כתבתי. הלכך מותר להתקרב ולעלות אל העליות, כל שכן בהצטרפות הספקות אשר כתבתי.

צג. שו"ת אגרות משה חלק אורח חיים, קיג ד"ה "ומה שתירצת":

ומה שתירצת מה שהקשה בספר אומר השכחה מה שבטור ושולחן ערוך לא הוזכר הדין דאסור לרקוק בזמן בהר הבית, משום שלא יצוייר למעשה דאסור ליכנס טמאי מתים לשם וכולנו טמאי מתים, הנה הא יש מקום בהר הבית שמותרין טמאי מתים ליכנס לשם אף מדרבנן שהוא עד החיל שהיה לפנים מהסורג. ולמה דאיתא ברמב"ם פ"ה מבית הבחירה הלכה ג שהסורג היה מקיף סביב אפשר גם החיל היה סביב ובתוספות יום טוב מדות פ"ב מ"ג מפורש כן בשם רבנו אבי העזרי, הרי מותר מכל צד אף במערבי ליכנס טמאי מתים עד הסורג שהיה רוחב איזה אמות, ולא מצאתי השיעור, ולפירוש הרא"ש במדות שם שהסורג היה רק לצד המזרח מצפון לדרום אפשר גם החיל היה רק שם, ואם כן

אפשר שבצדדים האחרים אחר העשר אמות של החיל אחורי העזרת נשים וכן מצד מערב היה מותר לטמאי מתים, ומשאר טומאות הא אפשר לטבול, ואם יחוש לזיבה יספור שבעה נקיים ויטבול במים חיים ויעריב שמשו. ואף שהוא מחוסר כפרה הא מותר מחוסר כפרה אף בעזרת נשים וכל שכן בשאר הר הבית כדאיתא ברמב"ם פרק ג מביאת המקדש הלכה ה. ונמצא שנוגע הדין שאסור לרקוק באותו המקום מהר הבית שמותרין טמאי מתים ליכנס ומקשה שפיר. ואולי אינו ברור כל כך איזה כותל היא אם היה קבלה ברורה שהוא כותל מערבי של הר הבית או כותל העזרה שאחורי בית הכפורת שלכן אסור לשם טמאי מתים כתירוץ, וגם אפשר שהוא כותל התא שאף להרא"ש אסור. וכמדומני שבספר שאילת דוד להגאון ר' דוד מקרלין מסתפק בהכותל איזה הוא. ואולי זהו טעם הגאון ר' יצחק זאב מבריסק זצ"ל שאמרו עליו שלא הלך אל כותל המערבי מחשש טומאה. אבל אני תמה כי מקום שמתפללין שם הוא ודאי קבלה מדורות רבותינו הראשונים שיותר לילך לשם ואיך שייך לחלוק עליהם. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

עלייה להר הבית בפהלך הדורות לאחר חורבן הבית:

צד. רבי אברהם בר הייא הנשיא, מגילת המגלה, עמוד צט:

ובתחילה כשהחריבו הרומיים לא היו מונעים את ישראל מלבוא אליו ולהתפלל בתוכו, וכמו כן היו מלכי ישמעאל נוהגים עמם מנהג טוב והרשו אל ישראל לבוא אל הבית ולבנות בו בית תפילה ומדרש, והיו כל גלויות ישראל הקרובים אל הבית עולים אליו בחגים ובמועדים ומתפללים בתוכו ומעמידים תפילתם כנגד תמידין ומוספין, ועל המנהג הזה נהגו כל ימי מלכות ישמעאל, עד שפשטה על הבית בעת הזאת מלכות הרשעה והסירה את מלכות ישמעאל מעליו. ומן העת ההיא חיללו המקדש והמעוז, שעשה אותו בית תפילה להם והעמידו פסלי טעותם בתוכו, והסירו התמיד, שמנעו את ישראל מלהתפלל בבית ולקיים בו מצוות תפילה אשר היא כנגד התמידים, כי מיום שגברו אלו הרשעים, לא הניחו ישראל לבוא בתוכו. אף איש אחד יהודי אינו נמצא בירושלים בימים האלה.

צה. איגרת הרמב"ם, מובאת בספר חרדים, מצוות התלויות בארץ פרק ג:

וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשוון שנת שישה ועשרים ליצירה יצאנו מעכו לעלות ירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום חמישי, שישה ימים לירח מרחשוון. ובאחד בשבת תשעה בחודש יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבותיי במערה. ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי, שבח לאל על הכל. ושני הימים האלו, שהם שישי ותשיעי במרחשוון, נדרתי שיהיו לי כמו יום טוב ותפילה ושמחה בה' ואכילה ושתייה. אלהים יעזרנו על הכל ויקיים לי "נדרי לה' אשלם" אמן. וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה אמן.

צו. הרמב"ם, איגרת תימן:

וכאשר יצאנו מן המערב לחזות בנעם ה' ולבקר מקום קדשו.

צז. אגרות הרמב"ם עמ' רל, איגרת הרמב"ם לר' יפת הדיין:

שאני והוא ואבא מרי זצ"ל ואתה, ארבעתנו הלכנו בבית ה' ברגש.

צח. איגרות רבי שמואל בר שמשון, איגרת יד :

באנו אל ירושלים ממערבה של עיר וראינוה וקרענו בגדינו כראוי לנו, ונתגוללו רחמינו עלינו ובכינו בכיה גדולה אני והכהן הגדול מלוניש רבי יהונתן הכהן מלוניל. ונכנסנו בשער עד לפני מגדל דוד, ונבוא להשתטח עד לפני העזרה.

צט. הרב שמואל הורביץ, ימי שמואל חלק ב פרק קמד:

ואחר כך הלכנו לעלות לרגל עד הר הבית, עד למקום המקדש, עד המקום שמותר לטמאי מתים לילך בו, ואמרנו "ומפני חטאנו" ו"מלך רחמן" אבל הכל בעל פה, כי להביט בסידור לא היו מניחים הגויים והשמש הערבי של מקום המקדש בשום אופן. וכן אצל שאר מקומות קדושים כמו קברי מלכות בית דוד, הגויים לא היו נותנים להביט בסידור כי יראים שלא יפעלו בתפילה להיגאל. ואף על פי כן עשינו שם איזה פעמים בעלותנו לרגל ריקוד גדול במעגל בניגון. והשמש הגוי ראה ובערה בו חמתו אבל לא יכל לעשות כלום. ואחר כך נכנסנו למקום לשכת הגזית ששם ישבו הסנהדרין, אשר חציו בקודש וחציו בחול, והיום בעוונותינו הרבים זה רבות בשנים שקבעו שם הערבים את מקום בית משפטם והקאדי בראשם. אבל אחר איזה שנים, אחרי שחזרתי מחוץ לארץ, כבר היו סוגרים את לשכת הגזית ולא היו מניחים את היהודים להיכנס. וכן אחר כך התחילו גם למנוע מלגשת עד מקום המקדש לעלות לרגל והיו מניחים רק לעמוד מרחוק, ואחר כך מנעו גם את זאת, ומאז התחילו להפסיק לילך לעלות לרגל למקום המקדש וזה כמה שנים שלא הולכים יהודים לשם כלל, רק היו הולכים לכותל המערבי להתפלל מוסף.

ק. האדמו"ר מקליוזבורג- צאנז, ר' יקותיאל יהודה הלברשטאם, גליון אלף תקצו:

כך גם בנוגע להר הבית והמקומות הקדושים סביב, שבדורות הראשונים לא היה מי שיעכב בעם בני ישראל את הכניסה אליו, והיו מי שעלו להתפלל בהר הבית עם הגבול שהיה ידוע להם בבירור ששם מותר לטמאי מתים לגשת ולהתקרב, וכפי שמעמיד הרמב"ם.

קא. שיר השירים רבה א, טו:

מה יונה זו אפילו אדם נוטל גוזליה מתחתיה אינה מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אף על פי שחרב בית המקדש, עולים לשם. מה צורה זו, אפילו שהיא מטשטשת מקומה ניכר, כך אף על פי שחרב בית המקדש לא בטלו ישראל פעמי רגלים שלהם, שלוש פעמים בשנה.

נספח: מפתח קצר לשמות מחברי הספרים המובאים בחוברת (לפי סדר א'-ב'):

אגרות משה - רבי משה פיינשטיין
 אור החיים - רבי חיים בן עטר
 אם הבנים שמחה - רבי יששכר שלמה טייכטל
 ב"ח (בית חדש) - רבי יואל סירקיש
 גורל לה' - רבי יהודה אלקלעי
 דברי יציב - רבי יקותיאל יהודה הלברשטם
 דרישת ציון - רבי צבי הירש קלישר
 דרשות הר"ן - רבי ניסים גירונדי
 חתם סופר - רבי משה סופר
 ישועות מלכו - רבי ישראל יהושע מקוטנא
 ימי שמואל - רבי שמואל הורוביץ
 ישכיל עבדי - רבי עובדיה הדאיה
 כפתור ופרח - רבי אשתורי הפרחי
 כתר המלך - רבי כתריאל אהרן נאטאן
 מהר"ץ חיות - רבי צבי הירש חיות
 מנחת חינוך - רבי יוסף ב"ר משה באב"ד
 מעשה רקח - רבי מסעוד חי רקח
 ספר חרדים - רבי אלעזר אזכרי
 עזרת כהנים - רבי יהושע יוסף פיינברג
 עיר הקודש והמקדש - רבי יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי
 פני משה - רבי משה מרגלית
 שאילת יעב"ץ - רבי יעקב עמדין
 שושנים לדוד - רבי דוד פארדו
 תוספות יום טוב - רבי יום טוב ליפמן הלר
 תפארת ישראל - רבי ישראל ליפשיץ

